

Erciyes University Journal of the Institute of Science and Technology
Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi
 ISSN 1012-2354

Cilt (Volume): 27, Sayı (Issue): 3, Temmuz/July-2011
<http://fbe.erciyes.edu.tr/>

Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri yerleşkesi sosyal konutları mekân analizi

¹Gülsün NAVRUZ, *²Mehmet UYSAL

¹*Yüksek Mimar, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Kampus 42075 KONYA*
²*Yrd.Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Kampus 42075 KONYA*

ÖZET

Sanayi devrimi ile birlikte kurulmaya başlayan fabrikalardaki iş gücünün barınma problemlerine çözüm aramak önemli sorunlardan biri olmuştur. Türkiye’de de 1950 öncesinde devlet tarafından yapılan fabrikalarda bu soruna çözümler üretilmiştir. 1969 yılında yapımına başlanılan Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisi sadece bir üretim yeri işlevi görmemiş aynı zamanda yerleşkesi ile çeşitli hizmetleri ve aktiviteleri ile çalışanlarına etkin bir şekilde katkıda bulunmuş sosyal ve kültürel birer merkez haline gelmiştir. Çalışmada; 20.yy. III. Çeyreğinde Alüminyum Tesislerinde çalışan nüfusun barınma ve sosyal ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla kurulan yerleşkede bulunan sosyal konutların mekânsal analizleri yapılmıştır. Bu konutların planlamasında modüle dayalı bir sistemin olup olmadığı, fonksiyon ilişkileri, mekân biçimlenişi, cephede doluluk\boşluk oranları tespit edilmiştir. Elde edilen bulguların ölçüt kabul edilen mekânsal standartlara uygunluğu değerlendirilmiş, bu değerlendirmeler neticesinde sosyal konutların büyüklük ve piyes niteliklerinin açısından bu standartları sağladığı ve mekânsal niteliklerinin iyi olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Sanayi,
işçi yerleşkeleri,
ağır sanayi tesisleri,
sosyal konut,
mekân analizi

A spatial analysis of the council houses on the campus of Seydişehir etibank aluminium plants

ABSTRACT

With the advent of the industrial revolution housing the workforce employed in the newly founded factories emerged as a major problem. In Turkey such problems were tackled in the factories constructed by the state before 1950. The construction started in 1969, Seydişehir Etibank Aluminium Plant and its campus have efficiently served the workers with a variety of services and activities and became not only a production plant but a social and cultural centre, as well. In our study, a spatial analysis of the council housing existing in the campus which was constructed in the third quarter of the twentieth century to meet housing and social needs of the community working at the aluminium plants was carried out. Whether a modular system was adopted in the planning of the council houses, the functional relationships, spatial structures, fullness/emptiness ratios of the facade have been determined. It has been further investigated whether the findings matched the spatial standards adopted and it was concluded that the council houses matched these standards in view of size and space and displayed adequate spatial features.

Keywords

Industry,
worker campuses,
heavy industry plants,
council housing,
spatial analysis

* Sorumlu yazar (Corresponding author) e-posta: muysal@selcuk.edu.tr Bu çalışma Yrd.Doç.Dr. Mehmet UYSAL’ın danışmanlığında yapılan “Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri Yerleşkesi Mekânsal Analizi” yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

1. Giriş

Cumhuriyet'in ilk yıllarında inşa edilen işçi yerleşkeleri kentsel ve mekânsal standartlar açısından oldukça nitelikli yerleşmelerdir. 1950'li yıllardan sonraki süreçte bu durum kısmen de olsa devam etmiştir. İşte 1950 sonrası bu örnek yerleşimlerden birisi de Türkiye'nin devletçilik politikası kapsamında İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1938) çerçevesinde kurulması önerilen ancak II. Dünya Savaşı'nın çıkması nedeniyle ertelenen ve 1969 yılında yapımına başlanan Konya Seydişehir Etibank Alüminyum Tesislerine ait yerleşkedir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında yapılan sanayi tesisleri ve işçi yerleşkelerine ait verilere bu dönemi konu alan kaynaklardan ulaşılabilmektedir. Yapılan bu araştırmalar 1950 yılına kadarki sanayi tesislerini ve yerleşkelerini kapsamaktadır. Bu yerleşkeler ülke yerleşim politikaları ve planlama anlayışları açısından bilgi vermektedir. Bu tarihten sonraki sanayi yapıları ve yerleşkeleri hakkında yeterli çalışma bulunamamakla birlikte mekânsal anlamda bir araştırma da yapılmamıştır. Çalışma bu açıdan 1950 sonrası süreci yansıtan örnek bir yerleşimde yer alan sosyal konutların mekânsal biçimlenişlerinin ortaya koyması açısından ilktir ve önem taşımaktadır.

Çalışmanın amacı; ülke çapında büyük bir sanayi yatırımının ekonomisi tarıma dayalı, küçük bir Anadolu kasabasına gelmesi sonucu ortaya çıkan konut ve fiziki ihtiyaçları karşılamak amacıyla 20.yy. III. çeyreğinde yapılan Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri yerleşkesinde yer alan sosyal konutların mekânsal analizlerini yaparak, tasarımda modüle dayalı bir sistemin olup olmadığını, fonksiyon ilişkilerini, mekân biçimlenişini, cephede doluluk/boşluk oranlarını tespit etmek ve elde edilen bu tespitleri, mekânsal standartlara göre değerlendirmektir.

2. Yöntem

Türkiye'de ağır sanayi ve yerleşkelerine ilişkin gerekli teorik altyapıya ilişkin veriler tez, kitap, makale, görsel ve yazılı kaynaklardan elde edilmiştir. Seydişehir Alüminyum Tesisleri ve Yerleşkesine ait yerleşim planı ve sosyal konutlara ilişkin mimari projeler (1968,1970 ve 1973) Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri idaresinden ve Etibank Genel Müdürlüğü'nden alınmıştır. Kente ve yerleşkeye ait haritalar ve imar planları(1966–1988) Seydişehir Belediye'sinden ve yerleşkeye ilişkin hava fotoğrafları (2007) Konya İller Bankası Bölge Müdürlüğü'nden temin edilmiştir. Çalışma alanında yapılan incelemeler, gözlemler ve elde bulunan (plan, kesit ve cephe) materyaller ile sosyal konutların mekânsal özellikleri tespit edilmiştir. Bu veriler ile sosyal konutların plan ve cephe analizleri yapılmış, bu analizler sonucu elde edilen bulgular sosyal konut standartları kapsamında değerlendirilmiştir[Tablo 1].

Tablo 1. Sosyal Konutlara İlişkin Mekânsal Analiz yöntemi

1	Seydişehir Alüminyum Tesisleri ve Yerleşkesine İlişkin Verilerin Toplanması
2	Plan Analizleri
	1-Modül Analizi
	2-Fonksiyon Analizi
	3-Mekân Organizasyonu Analizi
3	Cephe Analizleri
	1-Modül Analizi
	2- Doluluk Boşluk Analizi
3	Mekânsal analizler sonucu elde edilen bulguların sosyal konut standartları kapsamında değerlendirilmesi

3. Türkiye'de Ağır Sanayi ve İşçi Yerleşkeleri

3.1. Türkiye'de ağır sanayi tesisleri

Türkiye'de, ağır sanayi yapılarının gelişimi Cumhuriyet öncesi, Cumhuriyet sonrası, yakın dönem ve günümüz Türkiye'si olmak üzere üç dönem altında incelenebilir. Cumhuriyet öncesi Osmanlı Dönemi'nde [Tablo 2], 17.yüzyılın ilk yarısında daha çok askeri ihtiyaçları karşılamak üzere tophane, tersane, baruthane, fişekhane, dökümhane gibi sanayilerin bulunduğu tespit edilmiştir. 1804'de bir kâğıt fabrikasıyla, uniformalar için bir yünlü kumaş dokuma fabrikasını barındıracak binaların inşaatı başlatılmıştır. 1827'de bir iplik fabrikası inşa edilmiş, 1830'ların başında Beykoz'daki tabakhane ve ayakkabı fabrikası daha iyi bir duruma getirilmiştir [1].

Tablo 2. Cumhuriyet Öncesi Sanayi Tesisleri [2]

CUMHURİYET ÖNCESİ SANAYİ TESİSLERİ	
TEKSTİL SANAYİ	BEYKOZ DERİ VE KUNDURA FABRİKASI
	İSTANBUL-DEFTERDAR FESHANE FABRİKASI
	HEREKE DOKUMA FABRİKASI
	BAKIRKÖY ZEYTİNBURNU BEZ FABRİKASI
	İSTANBUL-BAKIRKÖY(BASMAHANE) FABRİKASI
	ADANA BEZ FABRİKASI
	BURSA İPEK FABRİKALARI
LÜBNAN İPEK FABRİKALARI	
PORSELEN-CAM S.	BEYKOZ-İNCİR PORSELEN VE CAM FABRİKASI
KAĞIT SANAYİ	BEYRUT KAĞIT FABRİKASI
GIDA SANAYİ	KARTAL KONSERVE FABRİKASI

Cumhuriyet'tin ilanından sonra İzmir'de "Birinci İzmir İktisat Kongresi" düzenlenerek ülkenin acil ekonomik yapısına yön verilmeye çalışılmıştır. Kongrede liberal ekonomi benimsenerek tarım, sanayi, ticaret ve el emeği konularında önemli kararlar alınmıştır [3]. 1926 yılında ilk şeker fabrikası Alpulu faaliyete geçmiştir. Bunu Uşak Şeker Fabrikası, sonra Eskişehir Şeker Fabrikası ve 1934'te Turhal Şeker Fabrikası izlemiştir [4]. 1927'de Teşviki Sanayi Kanunu hazırlanmış, yerli malların önemi halk arasında anlaşılmıştır [1]. Fakat 1929 yılında dünya genelinde yaşanan ekonomik bunalım, devletin özel girişime olan güveninin sarsılmasına ve devletçiliğe yönelmesine sebep olmuştur [1]. Bundan dolayı bu dönemde yapılan sanayi yapılarının hepsi devlet tarafından yapılmıştır. Devlet eliyle yürütülen I.Beş Yıllık Sanayi Planı ve bu planın başarı ile yürütülmesinin ardından II. Beş Yıllık Sanayi Planı çerçevesinde gerçekleştirilen yatırımlar Tablo 3 ve 4'de verilmiştir.

Tablo 3. Birinci Beş Yıllık Planlama Dönemi Sanayi Yapıları[5]

BİRİNCİ BEŞ YILLIK PLANLAMA DÖNEMİ SANAYİ YAPILARI (1934-1938)	
TEKSTİL SANAYİ	ISPARTA HALI FABRİKASI
	KAYSERİ PAMUKLU DOKUMA FABRİKASI
	EREĞLİ PAMUKLU DOKUMA FABRİKASI
	NAZILLI PAMUKLU DOKUMA FABRİKASI
	BURSA MERİNOŞ DOKUMA FABRİKASI
MALATYA DOKUMA FABRİKASI	
KİMYA SANAYİ	ISPARTA GÜLYAĞI FABRİKASI
	BURSA GEMLİK SUNİPEK FABRİKASI
	ZONGULDAK SEMİKOK FABRİKASI
	İZMİT SÜLFİRİKASİT FABRİKASI
	İZMİT SÜPERFOSFAT FABRİKASI
İZMİT KLORİN VE KOSTİK SODA FABRİKASI	
SERAMİK CAM-ÇİMENTO SANAYİ	KÜTAHYA SERAMİK FABRİKASI
	İSTANBUL CAM VE ŞİŞE FABRİKASI
	İSTANBUL ÇİMENTO FABRİKASI
KAĞIT-SELÜLOZ SANAYİ	İZMİT KAĞIT FABRİKASI
KÜKÜRT SANAYİ	KEÇİBORLU(İSPARTA) FABRİKASI
KETEN SANAYİ	KASTAMONU KETEN FABRİKASI

Tablo 4. İkinci Beş Yıllık Planlama Dönemi Sanayi Yapıları[5]

İKİNCİ BEŞ YILLIK PLANLAMA DÖNEMİ SANAYİ YAPILARI (1938-)	
TEKSTİL SANAYİ	ERZURUM İPLİK FABRİKASI
ÇİMENTO SANAYİ	SİVAS ÇİMENTO FABRİKASI
MADEN SANAYİ	ZONGULDAK KARABÜK DEMİR ÇELİK FABRİKASI
	ALÜMİNYUM FABRİKASI
KİMYA SANAYİ	KÜTAHYA SENTETİK YAĞ FABRİKASI
GIDA SANAYİ	ŞEKER FABRİKASI
	ET VE KONSERVE FABRİKASI
	BURSA ET VE KONSERVE VE AMBALAJ TESİSLERİ

1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulması, sanayi yapılarının gelişimi açısından önemli bir çalışma olmuştur. Bu kuruluş tarafından beşer yıllık kalkınma planları hazırlanmaya başlanmış ve bu planlarda sanayi konusunda birçok özendirici tedbirler alınmıştır. Türkiye'de, 1965'li yıllardan itibaren, kalkınmayı hızlandıran en etkin oluşum, sanayi sektörü olmaya başlamış ve ağır sanayi yapıları kurulmuştur. Bu dönemde yapılan sanayi yapılarının çoğu özel sektör tarafından yapılmıştır [2]. 1980 yılından sonra devlete ait ağır sanayi tesisleri özelleştirilmiş, küçük ve orta ölçekli sanayi aracılığıyla özel sektör teşvik edilmiş ve bugün hala güncelliğini koruyan dışa açılım politikası başlamıştır.

3.2. Türkiye'de işçi yerleşkeleri

Türkiye'de işçi yerleşkeleri; 1950 yılına kadar devlet eliyle yapılanlar ve 1950 yılı sonrası olmak üzere iki grupta incelenebilmektedir. Osmanlı'da 15. yüzyılda "hücerat" (hücreler) denilen tek oda konut birimleri bulunmaktadır. 18. yüzyılda da kullanımına devam edilen "hücerat"; yeniçeriler, bekâr erkekler tarafından kullanılan, tek odalı, kolektif yaşantıyı gündeme getiren, kullanıcının "evli ve çocuklu" ailelerle karışmasını engelleyen ve denetleyen bir yapı türüdür [6] [7].

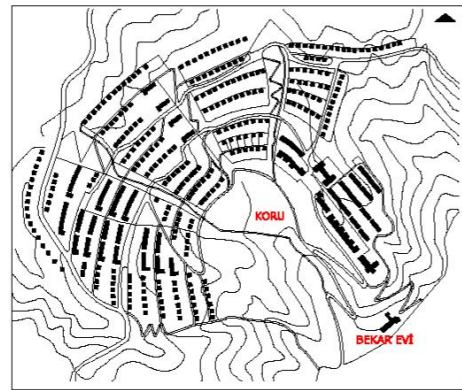
Cumhuriyet'in ilanından sonra hızlı gelişme ile ortaya çıkan barınma sorunu özellikle kentleşmenin hızlı olduğu Ankara'da kendini göstermiştir[8]. Başkent Ankara olması ve gelen bürokrat ve memurların konut ihtiyacı dönemin konut politikasını memur konutlarına yöneltmiştir [9]. Yenışehir'in kurulması 1925'te tek katlı memur evlerinin inşaatı ile başlamıştır, 1927 yılında tek tip fakat iki katlı memur evleri bu bölgede yapılmıştır. Bu evler Ankara'nın Cumhuriyet sonrası ilk planlı toplu yerleşimidir [10]. H. Jansen tarafından planlanan ilk toplu konut projesi 1930

yılında Bahçelievler'de işçi yerleşkelerine örnek teşkil eden yerleşimdir [Şekil 1]. Bahçeli ev sisteminde planlanmış, fonksiyonel, tek ailelik modern evlerden oluşan yerleşkeler daha sonraki işçi yerleşkelerine öncülük etmiştir [10]. Bahçelievler, iki katlı evleri, çarşısı, PTT ve karakolu, tenis kulübü ile batıdan örnek alınmış bir yerleşimdir [11].

Şekil 1. Ankara Bahçelievler Yerleşim Planı [12]

Türkiye'de işçilere yönelik uygulanan ilk yerleşkelerden biri planlamasını Seyfi Arkan'ın yaptığı Zonguldak Maden ve Kömür İşletmeleri Amele Evleri Mahallesi(1934-1936) [Şekil 2] ve Kozlu Kömür İşletmeleri Amele Evleri Mahallesi'dir(1935) [Şekil 3] [10]. Bu iki proje Cumhuriyet döneminde işçilerin barınması sorununa çözüm getirmiş ilk büyük ölçekli ve kapsamlı konut kompleksleridir[13].

Şekil 2. Zonguldak Maden ve Kömür İşletmeleri Amele Evleri Mahallesi Yerleşim Planı [14]

Türkiye'de Erken Cumhuriyet Döneminde (1930-1950) sanayileşme hareketi özel teşebbüsün yetersiz kalması dolayısıyla devletçi politikalarla ve uygulamalarla yönlendirilmiştir. Bu amaçla Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde I.Beş Yıllık Sanayi Planı çerçevesinde tüm sanayi işletmelerinin projelendirilmesi, kurulması, yönetilmesi; fabrikalar için gerekli usta ve işçilerin

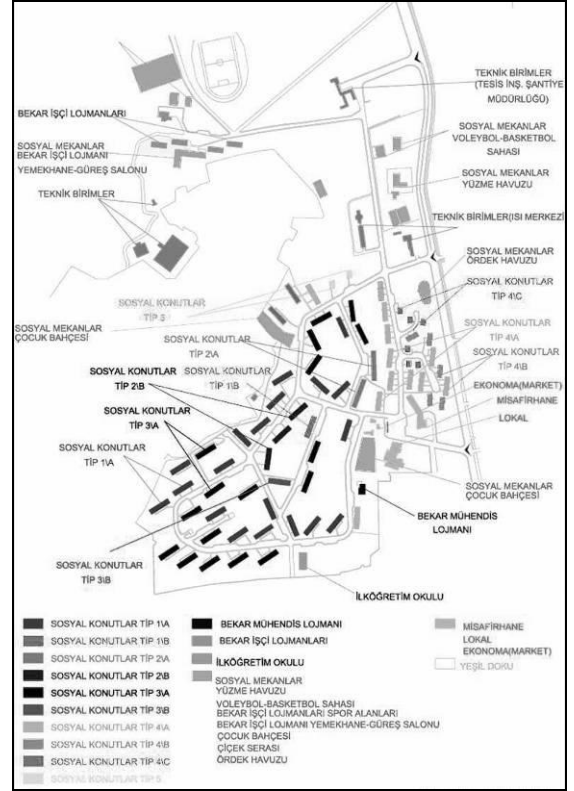
Şekil 5. 1971 Yılına Ait Seydişehir Alüminyum Tesisleri Yerleşkesi Lojman İnşaatı [22].

Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri Yerleşkesi 1968, 1970 ve 1974 yıllarında üç aşamalı olarak Etibank Alüminyum Tesisleri kurulduktan sonra fabrikada çalışacak olan personelin konut ihtiyacını karşılamak amacıyla tesislere 1km. uzaklıkta inşa edilmiştir. Sosyal sitenin yerinin seçilmesindeki ana etken fabrikaya olan yakınlığıdır [Şekil 6].

Şekil 6. Seydişehir Uydu Haritası [23].

Seydişehir Etibank Tesisleri İşçi Yerleşkesi planlı yerleşmesi, sosyal konutları, eğitim hizmeti, sinema salonları, spor alanları, lokali, misafirhanesi, camisi, dinlenme mekânları ve yeşil alanlarıyla kendi içinde küçük bir kent modelidir [Şekil 7].

Şekil 7. Etibank Alüminyum Yerleşkesi Vaziyet Planı [24].

Çalışanların işletmeye daha yakın olmalarını sağlamak, sağlıklı bir biçimde yaşayıp iş randımanını arttırmak için kurulan yerleşkede 428 adet aile lojmanı [Şekil 8-9], bekar memur-mühendisler için bir blok [Şekil 10], bekar işçiler için 4 bloktan oluşan işçi sitesi [Şekil 11], misafirhanesi [Şekil 12], bir çim stadyum, halkın mesai saatleri dışında vakit geçirebileceği lokal [Şekil 13] ve bir eğitim yapısı bulunmaktadır.

Şekil 8. Tip 1\A Sosyal Konutları

Şekil 9. Tip 1\B Sosyal Konutları

Şekil 10. Bekâr Memur ve Mühendis Lojmanı

Şekil 11. Bekâr İşçi Sitesi

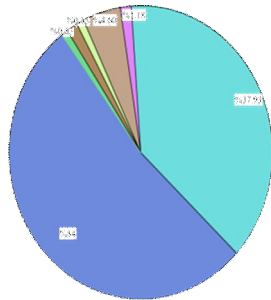
Şekil 12. Misafirhane

Şekil 13. Lokal

Yerleşkede çalışma dışı zamanlarda yararlanılabilen çay bahçesi, çiçek seraları; çocuk bahçeleri, yüzme havuzu, tenis kortu, futbol, basketbol, voleybol oyun sahaları ve kapalı güreş salonu bulunmaktadır. Bütün bu olanakların yanı sıra hava kirliliğini önlemek, tesislerde çalışanların ve çevre halkının yeşil saha, park, piknik ve gezi yeri ihtiyacını karşılamak, iş saatlerinin içinde ve dışında bu yerlerden yararlanarak günlük yorgunluktan kurtulmak için, peyzaj düzenlemelerine ve ağaçlandırma işlerine özen gösterilmiştir. Etibank Alüminyum Tesisleri yerleşkeleri yoğun bir yeşil doku içinde tasarlanmış olmasıyla da dikkat çekmektedir. Sosyal konutlar; plan şemalarının basitliği ve içinde buldukları peyzaj ile kentin geleneksel dokusundan farklılaşan bir yapıya sahiptir. Etibank Alüminyum Tesisleri yerleşkesi 397.187 m² alana oturmaktadır. Taban alanının % 4.6 'sını sosyal konutlar, % 1.18'ini sosyal tesisler, % 54'ünü yeşil alanlar, %0.13'ünü eğitim yapısı, % 37.93'ünü otopark ve araç yolu, %0.27'sini spor alanları, % 0.03'ünü dini yapı ve %1.87'nini teknik birimler oluşturmaktadır[Şekil 14] [24].

İSİM	TABAN ALANI
Yerleşke Toplam Taban Alanı:	397.187m ²
Sosyal Konutlar	18.536m ² %4.60
Sosyal Tesis	4.690m ² %1.18
Spor Alanları	1.092m ² %0.27
Eğitim Yapısı	518m ² %0.13
Dini Yapı	125m ² %0.03
Yeşil Alan	214.848m ² %54
Otopark- Araç Yolu	150.107m ² %37.93

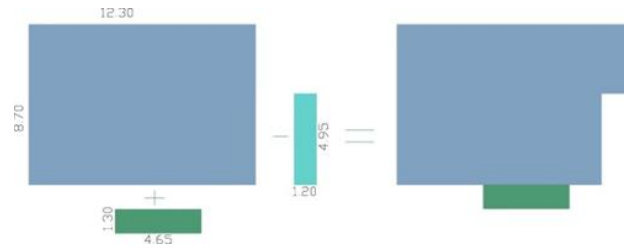
Şekil 14. Etibank Alüminyum Yerleşkesi Bina Tipolojileri Dağılımı.

4.2. Sosyal Konut Mekân Analizleri ve Bulgular

Etibank Alüminyum Tesisleri Yerleşkesinde sosyal konut inşaat alanı 46.216 m² olup, 428 adet ve 5 tip sosyal konut bulunmaktadır[Tablo6]. Bunlardan Tip 1 sosyal konutları 3 kat, 12 blok, 144 daireden(Tip 1\A) ve 4 kat, 2 blok, 32 daireden(Tip 1\B) oluşmaktadır. Bu çalışmada sadece tip 1 konutlarının mekânsal analizleri yapılmış, bulgular yerleşkede yer alan diğer sosyal konutların analizleri de dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Plan Analizleri

Modül Analizi: Tip 1 sosyal konutlarında modül temel aritmetik işlemler sonucu oluşmuştur. Temel modül 8.70m.*12.30m. boyutunda dikdörtgenden 1.20m.*4.95m. boyutunda dikdörtgenin çıkartılması ve buna 1.30m.*4.65m. boyutundaki dikdörtgenin eklenmesiyle oluşmuştur [Şekil 15].

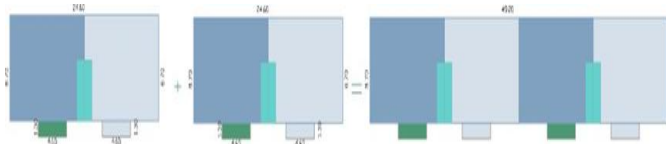
Şekil 15. Tip 1 Sosyal Konutlarında Modül Oluşumu

Oluşturulan bu modülün 2.40m.*4.95m. boyundaki çekirdeğe göre simetriği alınarak, 24.60 m.*8.70 m. boyutunda bir dikdörtgen ve buna 1.30m.*4.65m. boyutunda 2 adet dikdörtgenin eklenmesiyle yeni bir modül oluşmuştur [24], (Şekil 16).

Şekil 16. Tip 1 Sosyal Konutlarında Modül Oluşumu 2

Oluşturan bu modülün lineer bir şekilde iki kez tekrarlanmasıyla 49.20m.*8.70m. boyutundaki Tip 1 sosyal konutlarının modüler oluşumu tamamlanmıştır [24][Şekil 17].

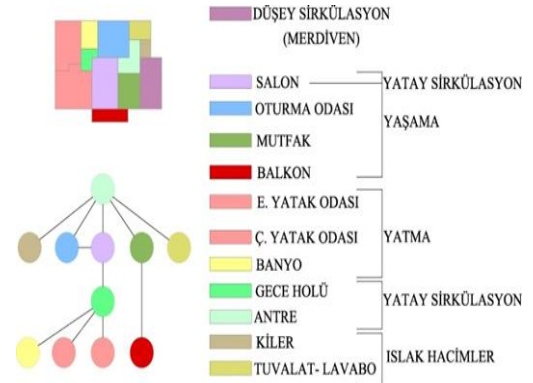
Şekil 17. Tip 1 Sosyal Konutlarında Modül Oluşumu 3.

Tablo 6. Seydişehir Alüminyum Tesisleri Yerleşkesi Sosyal Konut Tipolojileri

TIP 1 SOSYAL KONUTLARI	TIP 2 SOSYAL KONUTLARI	TIP 3 SOSYAL KONUTLARI	TIP 4 SOSYAL KONUTLARI	TIP 5 SOSYAL KONUTLARI

Fonksiyon Analizi: 107 m² olan Tip 1 sosyal konutlarında merdivenden oluşan çekirdek iki daireye hizmet vermektedir. Yaşama ve yatma mekânı olarak ayrılan fonksiyon dağılımında salon geçiş görevini üstlenmiştir.

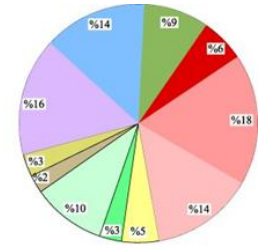
Antreye bağlanan yaşama mekânları; oturma odası, salon, mutfak, tuvalet-lavabo ve kilerdir. Salon ve oturma odası antreye farklı girişlerden bağlanmıştır. Ayrıca salon ve oturma odası da birbiriyle ilişkilidir [24] [Şekil 18].

Şekil 18. Tip 1 Sosyal Konutları Fonksiyon Analizi

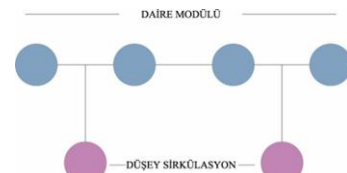
Kullanıcı kullanım şekline göre bazı dairelerde salon ve oturma odası arasındaki bağlantıyı açarak iki mekânı tek bir mekân olarak birleştirmekte ya da bu bağlantıyı kapatarak antreden bağlanan iki mekân şeklinde kullanılmaktadır. Salonla ilişkilendirilen yatma holü iki yatak odasına ve banyoya açılmıştır. Ayrıca mutfaktan kullanılan balkon bulunmaktadır. Bu mekânların alansal büyüklükleri [Şekil 20]'de verilmiştir.

MEKAN İSMİ	ALANSAL BÜYÜKLÜK
Salon	17.00m ²
Oturma Odası	15.00m ²
Mutfak	10.00m ²
Balkon	6.00m ²
E. Yatak Odası	19.00m ²
Ç. Yatak Odası	15.00m ²
Banyo	5.00m ²
Gece Holü	3.00m ²
Antre-Hol	11.00m ²
Kiler	2.00m ²
Tuvalet- Lavabo	4.00m ²

Şekil 20. Tip 1 Sosyal Konutları Mekân Büyüklükleri ve yüzdeleri

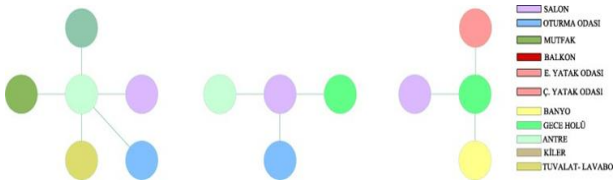
Mekân Organizasyonu Analizi: Tip 1 sosyal konutlarının mekânsal biçimlenişi bir daire modülünün dört kez lineer bir şekilde türetilmesiyle oluşmuştur [24][Şekil 21].

Şekil 21. Modüller Arası Lineer Mekânsal Organizasyon

Ayrıca merkezde doğrusal yatay bir sirkülasyon elemanı ile bağlantılı düşey bir sirkülasyon elemanı bulunmaktadır. Düşey sirkülasyonun bağlandığı yatay sirkülasyondan merkezi bir şekilde modüllere dağılımı görülmektedir. Daire modülünde ise merkezi ve lineer mekânsal biçimleniş görülmektedir. Buna göre giriş merkez kabul edilerek salon, mutfak, oturma odası, tuvalet-lavabo-kiler bu merkeze bağlanmıştır. İkinci merkez olan salon dairede yaşama mekânıyla yatma mekânı arasında geçiş konumundadır. Salonu merkez kabul edersek salona bağlanan birimleri giriş,

oturma odası ve yatak holü olarak tanımlanabilmektedir. Yatak holü merkez kabul edilerek, ebeveyn ve çocuk yatak odası ile banyo tanımlanan merkeze bağlanan kollarıdır [Şekil 22].

Şekil 22. Tip 1 Sosyal Konutları Merkezi Mekânsal Organizasyon

Antre, salon ve yatak holü arasındaki geçişlerde de lineer mekânsal organizasyon gözlemlenmektedir [Şekil 23].

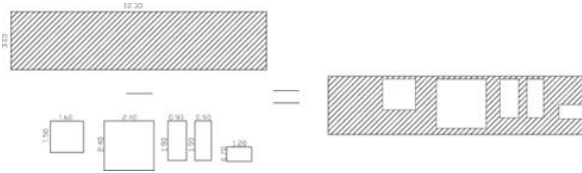

Şekil 23. Tip 1 Sosyal Konutları Lineer Mekânsal Organizasyon

Strüktür ve Yapım Sistemi Analizi: Tip 1 sosyal 3(Tip 1\A) ve 4(Tip 1\B) kattan oluşan yığma yapılardır. Duvarlar taşıyıcı özellik göstermekte olup 29cm kalınlığında tuğla duvarlardır. Bölücü duvarlar 9 cm kalınlığındaki tuğladan örülmüştür. Bodrum kat duvarları betonarmedir.

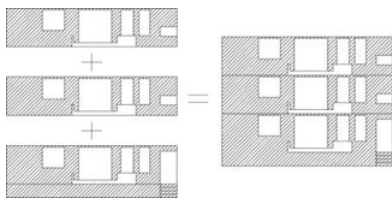
Cephe Analizleri

Modül Analizi: Tip 1\A sosyal konutları cephe modülü 3.00*12.30 boyutlarındaki dikdörtgenden 1.60*1.60, 2.40*2.40, 0.90*1.90*2 ve 1.20*0.70 boyutlarındaki dikdörtgenlerin çıkarılmasıyla oluşmuştur[Şekil 24].

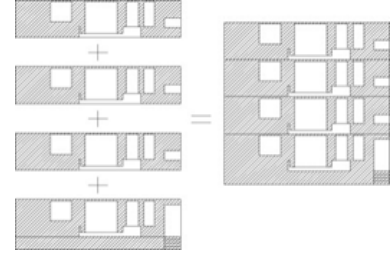

Şekil 24. Tip 1 Sosyal Konutu Cephe Modülü Oluşumu 1

Bu modülün düşeyde 3 kez tekrarlanmasıyla Tip 1\A[Şekil 25] ve 4 kez tekrarlanmasıyla ise Tip 1\B [Şekil 26] sosyal konutunun cephe modülü oluşmuştur.

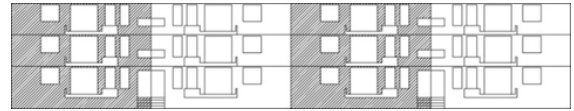

Şekil 25. Tip 1\A Sosyal Konutu Cephe Modülü Oluşumu 2

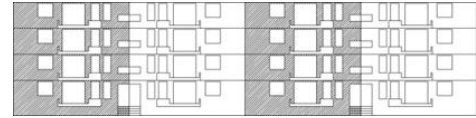

Şekil 26. Tip 1\B Sosyal Konutu Cephe Modülü Oluşumu 2.

Bu cephe modülü yatayda dörder kez tekrarlanmasıyla Tip 1 sosyal konutu tamamlanmıştır[Şekil 27-28].

Şekil 27. Tip 1\A Sosyal Konutu Cephe Modülleri Arası İlişki

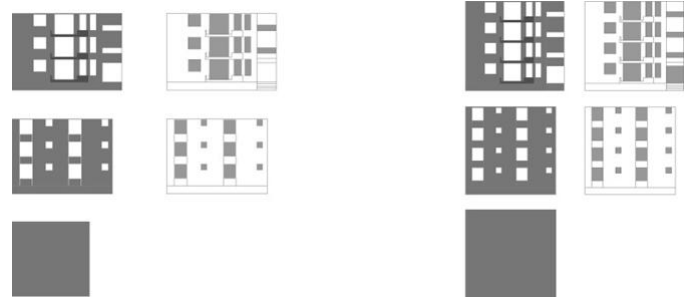
Şekil 28. Tip 1\B Sosyal Konutu Cephe Modülleri Arası İlişki

Doluluk- Boşluk Analizi: Tip 1\A sosyal konutları doluluk boşluk oranları Şekil 29'da verilmiştir. 123 m² yüzey alanına sahip ön cephede doluluk oranı %66, boşluk oranı ise % 34'dür. Buna göre doluluk\boşluk oranı 2' dir. 123 m² yüzey alanına sahip arka cephede doluluk oranı %82, boşluk oranı ise % 18'dür. Buna göre doluluk\boşluk oranı yaklaşık olarak 5' dir[Şekil 30-31].

Tip 1\A Sosyal Konutları	Toplam Yüzey Alanı	Dolu Yüzey Alanı	Boş Yüzey Alanı	Doluluk Oranı	Boşluk Oranı
Ön Cephe	123m ²	82m ²	41m ²	%66	%34
Arka Cephe	123m ²	101m ²	21m ²	%82	%18
Yan Cephe	87m ²	87m ²	-	%100	-

Şekil 29. Tip 1\A Sosyal Konutu Modülü

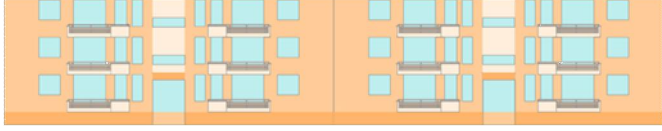
Doluluk\Boşluk Analizi

Şekil 30. Tip 1\A Sosyal Konutu Doluluk\Boşluk

Şekil 31. Tip 1\B Sosyal Konutu Doluluk\Boşluk

Yapı Malzemesi ve Renk Analizi: Tip 1 sosyal konutları cephede sıva üzeri krem ve açık turuncu renk boya uygulaması yapılmıştır. Krem ve turuncu renklerinin Tip 1\A ve Tip 1\B cephelerde uygulandığı yerler Şekil 32'de gösterilmiştir. Çatı eğimi % 33 olup kırmızı Marsilya tipi kiremit kullanılmıştır.

Şekil 32. Tip 1\A Sosyal Konutu Ön Cephe Renk Analizi

5. Değerlendirme

Sosyal konutların plan analizine ilişkin bulguların değerlendirilmesi yapıldığında;

- Sosyal konut modül analizinde belirlenen bir daire modülünün tekrar edilerek formu tamamladığı,
- Sosyal konutların modül ilişkisi ve topografya bağlamında değerlendirmesi yapıldığında, sosyal konut modüllerinin oluşturduğu tipolojilerin topografyayı kullanarak eğime paralel bir biçimde yerleştiği ve sosyal konut tipolojilerinin de birbirleriyle bu kapsamda ilişki kurduğu görülmektedir.
- Sosyal konut mekânsal organizasyon analizinde genel olarak lineer ve merkezi mekânsal biçimlenişin görüldüğü,
- Sosyal konut fonksiyon analizinde mekân ilişkilerinin insan hayatındaki günlük eylemleri işlevsel olarak gerçekleştirmeyi amaçladığı,
- Sosyal konut yapım sistemi ve strüktür analizinde binaların yığma yapı olarak inşa edildiği ve duvarların taşıyıcı özellik taşıdığı saptanmıştır.

Sosyal konutların plan analizi bulgularının sosyal konut standartları ölçütünde değerlendirilmesi yapıldığında:

Eker ve Ersoy'a göre üç yerleşim tipi belirlenmiştir. Müstakil tek aile ve tek aile sıra evlerden oluşan bir yerleşimde 10.000m² alanda 136 kişi barınırsa düşük yoğunluklu, iki aile ve tek sıra evlerden oluşan yerleşim tipinde 247 kişi barınırsa orta yoğunluklu, orta ve yüksek katlı evlerde 544 kişi barınırsa yüksek yoğunluklu konut alanı olarak tanımlanmaktadır[25]. Etibank Alüminyum Tesislerinde toplam nüfus 2.600 kişidir.400.000m² alanı kapsayan yerleşkede 2600 kişi barınıyorsa; 10.000m²'de 65 kişi barınmalıdır. Hektar başına düşen kişi sayısı verilen ölçütlerdeki en düşük kişi sayısının da altındadır. Bu durum yerleşkedeki konut yoğunluğunun düşük olduğunu göstermektedir.

Gürel'e göre; Türkiye'de sosyal konut büyüklüğü 100m²'dir[26]. Yerleşkede sosyal konut büyüklükleri Tip 1-107m², Tip 2- 110 m²,Tip 3 -103 m², Tip 4 120 m² ve Tip 5 132m² olduğuna göre Gürel'e göre belirtilen standardı sağlamaktadır[26].

1985 Sayılı Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği'nde belirtilen konutlarda bulunması gereken zorunlu piyesler 1 oturma odası, 1 yatak odası veya mutfak nişi, 1 mutfak veya yemek pişirme yeri, 1 banyo veya yıkanma yeri ve 1 helâdir[27]. Etibank Alüminyum Tesisleri yerleşkesi sosyal

konutları fonksiyon analizlerinde tespit edilen mekânlar zorunlu piyesleri sağlamaktadır.

Aktan, konutlarda bulunması gereken zorunlu piyes ölçülerini ve alanlarını belirtmiştir[28]. Buna göre; Etibank Alüminyum Tesisleri yerleşkesindeki sosyal konut mekân ölçüleri ve büyüklükleri belirtilen ölçüleri ve alan büyüklüklerini sağlamaktadır.

Sosyal konutların cephe analizlerine ilişkin bulgular değerlendirildiğinde ise;

-Sosyal konutlarının modül analizlerinde bir dairenin oluşturduğu cephe modülünün yatayda ve düşeyde tekrarlandığı,

-Sosyal konutların doluluk boşluk analizlerinde; tip 1 sosyal konutların ön cephe doluluk\boşluk oranı 2, arka cephe doluluk\boşluk oranı 5 olduğu,

-Sosyal konutların yapı malzemesi ve renk analizlerinde cephelerde sıva ve değişik renklerde boya uygulandığı saptanmıştır.

Sosyal konut cephe analiz bulgularının sosyal konut standartları ölçütünde değerlendirilmesi yapıldığında:

Aktan'a göre sosyal konutlarda pencere/zemin alanı değerlendirme ölçütleri [28] ve yerleşkedeki durumu Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Sosyal Konutlara İlişkin Pencere/Zemin Alanı Değerlendirmesi.

Mekân	Aktan'a göre PencereAlanı\Zemin Alanı Oranı [28]	Yerleşke Sosyal Konutları Pencere Alanı\Zemin Alanı Oranı
Oturma Odası	1/8	1/5
Mutfak	1/8	1/4
Ebeveyn Yatak Odası	1/12	1/7
Çocuk Yatak Odası	1/8	1/5
Banyo	1/14	1/8
wc	1/14	1/6

Elde edilen bulgulara göre sosyal konutlardaki doluluk boşluk oranları Aktan'a [28] göre verilen standartları sağlamaktadır.

6. Sonuç

Türkiye'de sanayileşme hareketleri 1930'lu yıllarda istenilen düzeyde sermaye sahibi girişimciler sınıfı olmadığı için devlet eliyle gerçekleştirilmeye başlanmıştır. 1932 yılında hazırlanmış I. Beş Yıllık Sanayi Planının uygulanması için çeşitli ülkelerden maddi ve teknik destekler alınmıştır. Bu plan doğrultusunda, hammaddesi ülkemizde bulunan temel tüketim maddelerinin üretimi için çeşitli fabrikalar kurulmuştur. Bu planın başarı ile gerçekleştirilmesinin ardından II. Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmıştır ancak II. Dünya Savaşının çıkması nedeniyle uygulanamamıştır. Etibank Alüminyum Tesisleri ve yerleşkesi de bu plan çerçevesinde devlet eliyle kurulması öngörülmüş ve 1969 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Etibank Alüminyum Tesisleri Seydişehir'de yalnızca ekonomik kalkınmayı değil, sosyal değişimleri de beraberinde getirmiştir. Planlı

yerleşmesi, sosyal konutları, spor alanları, lokal, misafirhane, ilköğretim okulu, camisi ve yeşil alanlarıyla kendi içinde küçük bir kentsel model oluşturmuştur.

Yerleşkede yer alan sosyal konutların mekânsal kurgusunda konut birimi ve bina biçimlenişlerinde bir modülün geliştirilerek kullanıldığı ve tekrar edildiği görülmektedir. Bu tespitten yola çıkarak sosyal konutların tasarımına modüle dayalı bir sistemin kullanıldığı söylenebilmektedir. Fonksiyon analizi kapsamında yapılan tespitlerden birisi salonun bir geçiş mekânı olarak kullanılmasıdır. Bu durum aynı zamanda dönemsel özelliklerin göstergelerindedir. Sosyal konutların fonksiyon kurgusunda ise yaşama ve yatma eylemleri ekseninde işlev şemasının geliştiği görülmektedir. Sosyal konutlarda lineer ve merkezi mekânsal organizasyonun birlikte kullanıldığı görülmüştür. Yerleşkede inşa edilen sosyal konutlarda yapıım tipi olarak masif konstrüksiyon sistemin kullanıldığı ve binaların betonarme yapıya sistemle inşa edildiği tespit edilmiştir.

Sosyal konutlar kapsamında yapılan analizler ve standartlar kapsamında yapılan değerlendirmeler sonucunda insan merkezli mekânsal standartlar çerçevesinde tasarımların ve uygulamaların yapıldığı tespit edilmiştir. Plan, cephe ve kütle kapsamında ortaya konulan tasarımların bir modül anlayışı ile gerçekleştirildiği ve tasarım dilinin nitelikli olduğu görülmektedir. Sonuç olarak; Seydişehir Alüminyum Tesisleri yerleşkesi yapılaşmış çevresiyle, kullanıcılarına sunduğu sosyal ve kültürel olanaklarıyla, konut tipleriyle, çalışma dışı zamanların verimli geçirilebilmesi için sunduğu mekânlarla, yapıldığı dönem itibarıyla fiziksel, sosyal ve kültürel katkı açısından niteliği yüksek bir yerleşimdir.

Kaynaklar

1. Kırac, B.A., Türkiye'deki Tarihi Sanayi Yapılarının Günümüz Koşullarına Göre Yeniden Değerlendirilmeleri Konusunda Bir Yöntem Araştırması, Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2001.
2. Anonim b, Türkiye'de Sanayinin Gelişimi, www.turkmaxi.org/forum/turkiye-de-sanayi-gelismisi-t24674 adresinden 08.01.2010 tarihinde ulaşılmıştır.
3. İnan, A., Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı 1933, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1972.
4. Aydemir, Ş.S., İkinci Adam, Cilt II, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.
5. İnan, A., Türkiye Cumhuriyeti'nin İkinci Sanayi Planı 1936, TTK Yayınları, Ankara, 1973.
6. Tanyeli, U., "Cumhuriyet'in Köy Ütopyaları", Arredamento Mimarlık, 2001\5, s. 86-88, 2001.
7. Cengizkan, A., Fabrika'da Barınmak Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de İşçi Konutları: Yaşam, Mekan ve Kent, Derleme, Arkadaş Yay., Ankara, 2009.
8. Tankut, G., Bir Başkent'in İmarı Ankara(1929-1939), Anahtar Kitabevi, Ankara, 1993.
9. Alkışer, Y. ve Yürekli, H., "Türkiye'de Devlet Konutu'nun Dünü, Bugünü, Yarını", İTÜ Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım, Cilt 3, Sayı:1, s. 63-74, 2004.
10. Öktem, S., Türkiye Cumhuriyeti'nde Modernleşme Hareketi: Karabük Demir Çelik Fabrikaları Yerleşim Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2004.
11. Vanlı, Ş., "Konutun Bilimsel Olmayan Kısa Hikayesi", Mimarlık Dergisi, Sayı:61, s.15-17, 1995.
12. Kansu, A., "Jansen'in Ankara'sı için Örnek Bir "Bahçe Şehir" ya da "Siedlug" Bahçelievler Yapı Kooperatifi 1934-1939", Toplumsal Tarih Dergisi, cilt:25, sayı:187, s.54-65, 2009.
13. İmamoğlu, B., Zonguldak Maden Havzasında Seyfi Arkan Tarafından Tasarlanmış İşçi Konutları; Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde bir Modernleşme Örneği, Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2003.
14. Arkan, S., "Kozlu- Zonguldak Amele Evleri, İlkokul, Mutfak ve Çamaşırılık Binası", Arkitekt, sayı:9, s.253-259, 1935.
15. Arkan, S. "Kozlu İşçi Evleri Mahallesi", Arkitekt, Sayı:1, s.9-10, 1939.
16. Arıtan, Ö., Kapitalist/Sosyalist Modernleşme Modellerinin Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığının Biçimlenişine Etkileri- Sümerbank Kit Yerleşkeleri Üzerinden Yeni Bir Anlamlandırma Denemesi, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2004.
17. Zeybekoğlu, S., Erken Cumhuriyet Dönemi Sanayi Komplekslerinin Mekânsal Analizi: Nazilli, Kayseri, Bursa ve Eskişehir Örnekleri, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2002.
18. Ertin, G., "Türkiye'de Sanayi", Türkiye Coğrafyası, Editör: Serter, N., Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1069, Eskişehir, s.165-184, 1998.
19. Ayan, M., Sanayinin Kentleşmeye Etkisi, Seydişehir Örneği, Doçentlik Tezi, Ege Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İzmir, 1982.
20. Anonim a, Seydişehir Alüminyum Tesisleri Projesi, Etibank Genel Müdürlüğü, Ankara.
21. Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri Arşivi
22. Haykır, E., 'Seydişehir Fotoğrafları' www.seydisehirgundem.com adresinden alınmıştır.
23. Konya İller Bankası Arşivi, 2007.
24. Navruz, G., Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri Yerleşkesi Mekansal Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2010.
25. Eker, F. ve Ersoy, M., Kent Planlamada Standartlar, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Ders Notları Serisi No: 13, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara, 1981.
26. Gürel, S., Türkiye'de Kent Mekansal standartları Üzerine Bir Deneme, Doktora Tezi, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul, 1974.
27. T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı., 2.11.1985/18916 sayılı Mükerrer R.G. Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği, Ankara, 1985.
28. Aktan, M., Sosyal Mesken Standartları, İmar ve İskan Bakanlığı Yayınları, Komisyon Raporları, Ankara, 1962.